

ГЕДОНІЗМ (від грец. ἡδονή — задоволення) — напрям у **етиці**, згідно з яким ціннісним критерієм моралі визнається задоволення (насолада) або уникнення страждань. Засновник напрямку Г. — давньогрецький філософ, учень Сократа Аристип з Кирени (бл. 435–366 до н. е.). Аристип і його послідовники, киренаїки, виходячи із сократівської настанови на раціональне самоопанування людської індивіда, вбачали сенс такого самоопанування у вибудові лінії поведінки, спрямованої на істинне досягнення насолоди. За основним вченням киренаїків, усі задоволення рівноцінні; разом з тим належить віддавати перевагу насолодам тілесним перед духовними, наявним у даний момент — перед колишніми і майбутніми, окремим, таким, що фактично переживаються — перед їх сукупністю, яку охоплює загальне уявлення про щастя. Практичне втілення цих гедоністичних настанов спричинилося як до поширення безбожництва (Теодор Безбожник), так і до зневіри в можливості досягнення щастя і до проповіді самогубства (Гегесій Смертепроповідник). Досвід свідчив, що насолоди не даються даремно, тіло сповнене страждань, а душа поділяє страждання тіла. Оскільки нічого вищого за задоволення і страждання киренаїки не визнавали, уникнення страждань шляхом зведення рахунків з життям могло уявлятися їм цілком легітимним виходом зі скрутної ситуації. Засвідчений киренаїками зв'язок самоцільної гонитви за насолодою з душевним спустошенням і знеціненням життя згодом акцентували такі критики гедоністичної моралі, як С. К'єркеґор («Або-або»), Ф. Достоевський (образ Свидригайлова у романі «Злочин і кара»).

Опонентом Аристипа був Антисфен Афінський, який заперечував чуттєві насолоди заради внутрішньої свободи людини (автаркії), що досягається важким зусиллям і вправами. З іншого боку, традиції Г. продовжував Епікур, зміщуючи наголос із нетривких окремих насолод на задоволення більш піднесені, духовно насичені (наприклад, дружба), тривалі, які не виснажують людську душу, а навпаки дозволяють їй досягти особливого стану глибокого спокою, незбуреності (атараксії). Погляди Епікура правильніше кваліфікувати як еудемонізм, етику щастя. Розбіжності між Г. та еудемонізмом не ставили під сумнів спорідненість цих етичних напрямів; тому численні характеристики Епікура як виразника Г. не позбавлені підстав.

У християнському світогляді середньовіччя місця для Г. не могло бути; втім гедоністичні елементи простежуються в низовій, так званій сміховій (карнавальній) культурі (М. Бахтін). За часів Відродження ідеї Г. в його пом'якшеній епікурейській модифікації знайшли втілення в творчості Дж. Бокаччо, Л. Бруні, Л.

Валли, К. Раймонді. У Новий час Г. у тих або інших поєднаннях з ідеологією індивідуалістичного самоствердження, утилітаризмом тощо позначав більшість матеріалістично орієнтованих соціально-філософських та етичних вчень (Т. Гоббс, Б. Спіноза, Б. Мандевіль, К.-А. Гельвецій, Ж.-О. де Ламетрі).

Цінність задоволення як така дедалі більшою мірою виявлялася підпорядкованою раціоналістично витлумаченій корисності, особливо у системах класичного утилітаризму 19 ст. (Є. Бентам, Дж.-С. Мілль, М. Чернишевський). Що стосується основоположної для доби модерну протестантської трудової етики, то, згідно з М. Вебером, культивована нею «аскеза», налаштовуючи людину на активну цілеспрямовану діяльність, мала на меті заперечення безпосередньої чуттєвої насолоди життям, стану заспокоєності і задоволення досягнутим. Етика І. Канта відхиляє будь-який Г. та еудемонізм, висуваючи вимогу беззастережного виконання обов'язку заради самого обов'язку. Методологічне заперечення Г. через викриття притаманної йому так званої натуралістичної помилки (хибної редукції власне етичних якостей до позаморальної сфери натурального досвіду) висуває Дж.-Е. Мур.

Розвиток капіталістичного підприємництва сприяв реабілітації гедоністичної налаштованості як незамінного засобу формування споживчого ринку. Г. — істотний компонент етосу сучасної реклами, психології успіху, ціннісного спектру поп-культури. Постмодерністська недовіра до «гранднаративів», «центризмів», «ціннісних вертикалей», утвердження «поверхневості» як переважного виміру буття формують сприятливий ідейний клімат для легітимації і поширення гедоністичного світоставлення. Зазначені тенденції являють собою проблемну ситуацію, загрозову для людської культури. «Колообіг» мотивів Г. у пошуковій сфері етики, філософії, психології, мистецтва — аж до фрейдівського «принципу насолоди», артикульованої Г. Маркузе теми «нової чуттєвості» — засвідчує їх неминуще антропологічне значення. Людина — істота, яка має сутнісну потребу не лише у щасті, але й у задоволенні, насолоді життям; відсутність такої насолоди звужує її духовні обрії.

Рекомендована література

1. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон. Москва, 1969;
2. Сковорода Г. Наркісс. Разговор пяти путников о истинном счастье в жизни // Сковорода Г. Повне зібр. тв. К., 1973;

3. Фромм Э. Психоанализ и этика / Пер. с нем. Москва, 1993; «щастя» // Дух і літера. 2004. № 13-14.
4. Даренський В. Етико-онтологічний смисл категорії *В. А. Малахов*

Бібліографічний опис:

Гедонізм / В. А. Малахов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-28948>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).